

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 วัตถุประสงค์และวิธีการวิจัยวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม (2) วิธีการเลี้ยงโคนม (3) ความเป็นผู้นำโดยวิธีสังคมมิติ และเครือข่ายทางสังคมการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้นำกับเกษตรกรทั่วไป และ (4) เปรียบเทียบลักษณะบางประการระหว่างผู้นำกับเกษตรกรทั่วไป

ในการวิจัยนี้ได้ใช้อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุงเป็นสถานที่ทำการวิจัย เนื่องจากมีการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรเป็นจำนวนมาก ใช้ประชากรทั้งหมดเป็นตัวอย่างในการศึกษาโดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง เนื่องจากประชากรมีจำนวนไม่มากจนเกินไปนัก ใช้การสัมภาษณ์เป็นวิธีการในการรวบรวมข้อมูล ได้ทำการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทั้งสิ้น 91 คน

5.2 ย่อผลการวิจัย

5.2.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ได้รับการสัมภาษณ์เป็นเพศชาย แต่งงานแล้ว มีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 41.2 ปี ได้รับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา เกือบทั้งหมดมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพหลักโดยมีการจ้างแรงงานภายนอกบ้างแต่ไม่มาก ถือว่าเป็นการจ้างชั่วคราว ส่วนใหญ่ยังกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินภายนอกเพื่อใช้เป็นทุนในการเลี้ยงโคนม โดยปัจจุบันยังคงมีหนี้สินอยู่ ส่วนใหญ่เคยพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ในงานส่งเสริม และมีค่านิยมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับสูง ประมาณครึ่งหนึ่งมีการเดินทางไปติดต่อกับปศุสัตว์อำเภอ และมีปศุสัตว์อำเภอเดินทางมาเยี่ยมที่บ้าน

5.2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม

เกษตรกรเริ่มต้นเลี้ยงโคนมมาเป็นรายแรกเมื่อปี พ.ศ. 2516 และมีการเลี้ยงเพิ่มขึ้นอีกในเวลาต่อมา วิธีการเริ่มต้นเลี้ยงมักนิยมเลี้ยงโคสาวตั้งท้อง สายพันธุ์ที่นิยมเลี้ยงคือพันธุ์ขาว-ดำ รูปแบบการเลี้ยงมักนิยมตัดให้กินแบบยืนโรง และยืนโรง/ปล่อยลาน ประมาณครึ่งหนึ่งมีคอกพักโค การให้อาหารข้นจะให้ตามสัดส่วนตามปริมาณน้ำนมที่แม่โคผลิตให้ ส่วนการให้หญ้าสดมักนิยมให้หญ้าขนและหญ้าพริแตกทุลุ่ม เนื่องจากมีการปลูกอย่างแพร่หลาย โดยมักตัดให้กินแบบยืนโรง ในช่วงฤดูร้อนจะขาดแคลนหญ้าสด เกษตรกรมักนิยมให้ฟางข้าว หญ้าแห้ง หรือกินข้าวโพดทดแทน เกือบทั้งหมดกำจัดพยาธิภายในและภายนอก แต่มีเกษตรกรบางส่วนที่ฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากเมื่อยและเท้าเปื่อย และโรคเฮโมรายิเซฟติซิเมีย ราวหนึ่งในห้าระบุว่าโคเคยเป็นโรคเต้านมอักเสบ การรีดนมจะใช้มือและเครื่องโดยมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน เกษตรกรจะมีการอาบน้ำตนเอง อาบน้ำให้แก่โค ตรวจโรคเต้านมอักเสบ และทำความสะอาดเต้านมก่อนรีด การปรับปรุงพันธุ์มักนิยมใช้การผสมเทียม เกี่ยวกับการตลาด พบว่าส่วนใหญ่จะรวบรวมนมไปส่งที่จุดรวบรวมนมและมีรถของโรงงานมารับไปส่งที่โรงงานต่อไป เกือบทั้งหมดพอใจในราคาที่ขายได้ เกษตรกรส่วนใหญ่มีความประสงค์ที่จะได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำแปลงหญ้า ส่วนปัญหาในการเลี้ยงโคนมที่สำคัญได้แก่ การผสมพันธุ์ติดยาก เต้านมอักเสบ และการขาดแคลนหญ้าสด

5.2.3 ความเป็นผู้นำทางความคิดโดยวิธีสังคมมิติ

พบว่าผู้นำทางความคิดประมาณครึ่งหนึ่งมีความสามารถในหลายด้าน ขณะที่ผู้นำทางความคิดอีกประมาณครึ่งหนึ่งมีความสามารถเฉพาะด้าน

5.2.4 เครื่องข่ายทางสังคมของการติดต่อสื่อสารระหว่างเกษตรกร

พบว่าผู้นำทางความคิดจำนวน 6 คน เดินทางไปเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโคนม ส่วนอีก 7 คน ไม่ได้เดินทาง เกี่ยวกับการให้คำปรึกษา ผู้นำทางความคิดจำนวน 11 คน ให้คำ

ปรึกษา ขณะที่อีก 2 คนไม่ได้มีบทบาทให้คำปรึกษา เกี่ยวกับผู้นำการยอมรับนวัตกรรม ผู้นำจำนวน 4 คน มีการเดินทางเพื่อส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม ขณะที่อีก 8 คน ไม่ได้เดินทาง ผู้นำจำนวน 4 คนให้คำปรึกษา แต่อีก 8 คนไม่ได้มีบทบาทในการให้คำปรึกษา เกี่ยวกับพฤติกรรมการเดินทางไปเยี่ยมชม ผู้นำทางความคิดจำนวน 1 คนมีการเดินทาง ขณะที่อีก 12 คนไม่ได้เดินทางไปเยี่ยมชมเกษตรกรทั่วไป เกษตรกรจำนวน 22 คนมีการเดินทางไปเยี่ยมผู้นำทางความคิด ขณะที่อีก 56 คนไม่ได้เดินทาง เกี่ยวกับผู้นำการยอมรับนวัตกรรม พบว่าผู้นำจำนวน 1 คนมีการเดินทาง ขณะที่อีก 11 คนไม่ได้เดินทางไปเยี่ยมชมเกษตรกรทั่วไป เกษตรกรจำนวน 10 คนมีการเดินทางไปเยี่ยมผู้นำ ขณะที่อีก 67 คนไม่ได้เดินทาง

5.2.5 การเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยบางประการระหว่างเกษตรกรผู้นำกับเกษตรกรทั่วไป (การทดสอบสมมติฐาน)

พบว่า ผู้นำทางความคิดและผู้นำการยอมรับนวัตกรรมมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับที่สูงกว่าเกษตรกรทั่วไป ผู้นำทางความคิดมีบทบาทในการให้ข้อมูลและข่าวสารในลักษณะของการอยู่กับที่ (receive contact) มากกว่าการเดินทางไปให้ข้อมูล (initiate contact)

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยนี้ มีดังต่อไปนี้

1. เกษตรกรมีขนาดแปลงหญ้าที่ค่อนข้างเล็ก (เฉลี่ย 11 ไร่) และได้รับน้ำชลประทานตลอดทั้งปีเพียงร้อยละ 4 ปัญหาการขาดแคลนหญ้ามีอยู่ 2 ช่วง คือ ฤดูฝน ในพื้นที่ลุ่มน้ำจะขังทำให้หญ้าตาย ในฤดูร้อนจะไม่มีน้ำเพียงพอแก่หญ้า การจัดเตรียมอาหารหยาบ เช่น ฟางข้าว หญ้าแห้ง หรือหญ้าหมักเพื่อทดแทนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เกษตรกรควรมีการเตรียมการไว้ว่าจะทำอย่างไรเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น

2. โรคด้านมออักเสบเป็นโรคที่ค่อนข้างมีความสำคัญและพบเห็นได้ค่อนข้างบ่อย ถึงแม้ว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมดจะปฏิบัติตามข้อแนะนำ เช่น อาบน้ำให้แก่ ตรวจโรคด้านมอ อักเสบก่อนรีดนม รวมทั้งทำความสะอาดด้านมอก่อนรีดนม เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ควรพบปะ เกษตรกรและแนะนำวิธีป้องกันอย่างเคร่งครัดเพื่อไม่ให้เกิดโรคนี้อีก หรือถ้ามีก็เป็นจำนวนที่ไม่ มากนัก

3. เกษตรกรส่วนใหญ่มีความประสงค์ที่จะเข้ารับการศึกษาอบรมเรื่องการทำการทำแปลง หล้า หากเป็นไปได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องน่าจะจัดฝึกอบรมด้านนี้ให้แก่เกษตรกร

4. การเสียน้ำนมก่อนถึงโรงงานก็เป็นปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้น ราวหนึ่งในห้าของ เกษตรกรประสบกับปัญหานี้ การหาสาเหตุของการเกิดเป็นเรื่องที่สำคัญ เกษตรกรอาจจะ ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่งในเรื่องของความสะอาดในช่วงของการรีดนมและโรงงาน แปรรูปนมควรให้คำแนะนำในการป้องกันนมเสียน้ำ

5. การผสมเทียมมีอัตราคิดค่า เกษตรกรต้องทำซ้ำ หากเกษตรกรใช้ความ ระมัดระวังในการสังเกตการเป็นของโคและแจ้งเจ้าหน้าที่ผสมเทียมในทันทีทันใด อาจช่วย ลดปัญหานี้ลงได้บ้าง

6. ผู้นำค่อนข้างมีบทบาทในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม ดังนั้น การ ส่งเสริมการเลี้ยงโคนมควรใช้ผู้นำเหล่านี้เป็นผู้ช่วยในการเผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคนม จะเป็นการลดกำลังคนภาครัฐในการส่งเสริม และการใช้ เกษตรกรสอนเกษตรกรเป็นผลคืออย่างยิ่ง เนื่องจากมีกรอบของประสบการณ์อ้างอิง (frame of reference) ที่ใกล้เคียงกัน

5.4 ข้อจำกัดการวิจัยและข้อเสนอแนะต่อการวิจัยในอนาคต

ข้อจำกัดในการวิจัยมีดังนี้

1. การกำหนดขอบเขตของคำว่ากลุ่มท้องถิ่นค่อนข้างยาก (locality group) เนื่องจากเขตปกครองจะยึดในเรื่องของหมู่บ้านและตำบลเป็นสำคัญ เกษตรกรไม่สามารถแยกแยะ

ได้ว่ากลุ่มท้องถิ่นมีเขตแดนเป็นอย่างไรบ้าง ดังนั้น การวิจัยนี้จึงตัดประเด็นการมีบทบาทระหว่างกลุ่มท้องถิ่นออกไป

2. การค้นหาตัวผู้รู้ โดยใช้ผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่เป็นผู้ประเมิน (key informant method) ก่อนข้างจะมีการแปรผันสูงมาก ผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่ที่ต่างความชำนาญในหน้าที่จะระบุผู้รู้ได้ออกมาแตกต่างกัน จะมีจำกัดอยู่ในที่เพียงเล็กน้อย การวิจัยนี้จึงได้ตัดประเด็นผู้รู้โดยวิธีนี้ออกไป

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยในอนาคตควรเป็นเรื่องขอบเขตกว้างและครอบคลุมการเลี้ยงโคนมทั่วประเทศ ควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปริมาณการผลิตน้ำนมทั่วประเทศ ราคา การนำเข้า และการแปรรูปผลผลิตเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่นที่มีตลาดรองรับและสามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้